

Саша Радојчић

О ВИДЉИВОМ И О НЕВИДЉИВОМ

Саша Јеленковић: *Краљевска објашњења*;
Едиција „Лађа”; „Градац”; Чачак, 1998.

Читаоцу би се можда могло препоручити да нову књигу Саше Јеленковића, објављену у одличној едицији „Лађа”, почне да чита од 20. странице, где песник поставља провокативно, али ни у ком случају не излишно питање: *а разумеш ли шта чистиш*, да потом прочита и ауто-поетичку белешку „Шта види песма” и дозволи песнику да се уместо њега захвали: *како бих могао ако ме ко не ујуши*. Поезија из ове књиге заиста није отворена, њена значења заиста нису надхват руке. Но она нису ни произвољна на начин надреалистичке асоцијативности; Јеленковић своју песму свесно херметизује, радије оставља у наговештају, проширује простор не песме саме, већ онога што је *иза* песме, њеног чак и само могућег контекста, онога *шта песма види*. Зато је поменута аутопоетичка белешка драгоцене, као нека врста ослонца читању. Она неће пружити одговор на питање *о чему* казује песма, али ће помоћи да се разуме *шта* то казује *баи* *шако*. Ова белешка има значајно место у одржавању стабилности целине *Краљевских објашњења*, пошто је постављена у само средиште ове обимом невелике књиге (23 песама, прегршт фрагмената од по редак или два, и две белешке — уз поменуту „Шта види песма”, још и завршна белешка под насловом „Измишљено”, која такође пружа неколико драгоцених сигнала пажљивом читаоцу). Песницима, то би требало да знамо, не смемо без остатка веровати, и многа њихова разјашњења и наизглед крајње искрена самоизлагања мо-

гу да буду и прерушавање, мистификовање вишег реда, завођење, али у овом случају, Јеленковићеву песму *можемо да разумемо донекле боље* ако имамо у виду то што он вели о њеном *саморазумевању*. Нема ту једноставних формула, уместо кључева показане су нам браве, али бар нешто је разјашњено.

Јеленковић се између могућности да песма буде елегична односно иронична опредељује за елегију. Речју „елегично” најбоље би могао да се одреди тон његових исказа, али интенције тих исказа иду даље од значења која се уобичајено повезују с елегичним тоном. *Краљевска објашњења* су књига веома значајна у контексту индивидуалног развоја овог песника, као и целог једног постичког модела који је, у недостатку лепшег термина, Тихомир Брајовић недавно назвао „транссимболистички”. Читалац који је имао прилике да се сусретне са претходним Јеленковићевим књигама (изузmemo ли донекле првенац под насловом *Непријатна геометрија*, за песников поступак су карактеристичне наредне две књиге — *Оно што осипаје*, *Херувимске пјане*) неће на први поглед увидети неку суптнску разлику. Песников исказ је остао у фрагменту, као једино могући исказ о свету који је изгубио своју целовитост и који се више не пада да ће моћи да је поврати. То је, такође, исказ који непрекидно производи нове и нове слике као продукте *осипања смисла*. Обилје слика и идентификација имало је у претходним Јеленковићевим књигама необичан, мада не и неочекиван ефекат: песников говор је убрзано губио уточниште у предметности, постајао је све више сам себи супстанција. Био је то потмуо, фрагментаран говор меланхолије, ухваћен на путу претварања у тишину. Није случајно у критикама овај говор упоређиван са новијом поезијом постмодернистичких меланхолика како српске, тако и неких других националних поезија — пре свега словеначке (Дебељак, касни Шаламун). Штавише, за Јеленковића се с правом могло рећи да је „најмеланхоличнији” савремени српски песник. Тај и такав песник, сада „открива” да нас чула „подсећају на постојање непредвидљивог света”, да „свет није неизрецив”, и да „поезија живи од преображавања: непрестаног прожимања видљивог и невидљивог, изрецивог и неизрецивог”. Јеленковићево *ново откривање светла* и поновно препознавање основног односа према свету као *чуђења*, његову песму преображава из горког меланхоличног каталога крхотина, у запосну похвалу свету који *песма види*. О реченици да *свет није неизрецив* могло би се, као и о свакој лозинки која не нуди даља образложења, подоста расправљати, не само „у начелу”, већ пре свега с обзиром на поетичке импликације Јеленковићевог саморазумевања и, посебно, песничког текста који он заиста пише. Песницима, рскосмо, не треба веровати без остатка.

Ако је „елегија” прва кључна реч која ће нам помоћи да представимо нову Јеленковићеву књигу, „меланхолија” је друга кључна реч. У песми „*Aqua passata*” она је, неизречена, ословљена: *Одбацио сам ње, ни име њи не смем поменути*. Како то? Расут говор, елегичан тон, *срце* као један од најважнијих симбола, све сама места одакле, очекујемо, природно избија ово осећање. Пет „Истарских сонета” („Пула”, „Мотовун”, „Lunga Pazzienza”, „Камов”, „Трст”) још увек највећим делом стоје под

њим. Али, већ се пробија мотив *града*, већ се призивају митске слике — наговештава се приповест о постању, песма која неће више певати расап и крај, него почетак: *сазидаћу Град од сџруна, / њсалми ће му бићи не-бо*. Још јасније то померање видимо у почетним стиховима псеудосонета „Континент меда”: *Хоћу ли се удаљити довољно* — то питање још увек можемо да разумемо као да га је изговорио меланхолични глас који вапи за *оним што остаје* — али отклон у мит који следи се не може предвидети: *Хоћу ли се удаљити довољно да откријем / континент меда где урођенице нуде крв / од барута и сребра*. Није то жалба за непатвореношћу природног (*урођенице, крв*), већ просто жеђ за променом, не толико „света”, свакодневног амбијента (јер морали бисмо знати да таквог континента меда више нема, нигде), колико променом у говору, променом самог говора.

Упоредо са открићем митског простора, у новој Јеленковићевој књизи иде још један процес квалитативне промене песничког говора. Његова опседнутост сликом прераста у опседнутост гномским казивањем. Гномски израз и евокација митског предела иду руку под руку и Јеленковић није имао разлога да одступа од добитне комбинације. Штавише, он је пренагласио ову могућност језгровитости и загонетне *мудрости* говора раздвајајући поједине целине *Краљевских објашњења* фрагментима сачињеним од реченице или две, који бисмо могли да разумемо некад као (ауто)поетички коментар (*Неко ко је дуго њливао у ваздуху њољуби свей и засји*), а некад као језгро песме која тек треба да буде написана (*Безбројан животи извире у мом срцу*), а некад да у њему препознамо полемичке намере (*велика галама / коју су дигли њесници / биће узрок њихове њројасји*). Сад, и гномски исказ је увек фрагментаран, јер једна *мудра реченица* се надмеће са другом, неће да јој служи, само условно се доводи у везу са другом, увек у том односу тражећи и признање сопствене истине. Тако и Јеленковићева песма, иако не више онако расута као у претходним двема збиркама, још увек оставља много тога *између* — она додуше од сада хоће да пева синтезу, али је, што песма вероватно само и може да буде, тек мрежа исткана од струна исказа и симбола, кроз чија окца струји не сасвим ухватљив свет. Реченица „Свет није неизрецив” можда би требало да се разуме као „Свет није сасвим неизрецив”, односно, „У свету има нешто што може да се исказе”. Може ли тај остатак песма икада да *види*? Поједине Јеленковиће-ве песме, поједини делови тих песама, скоро да могу да убеде читаоца у стварност таквог виђења. Уосталом, ако ико, оно би поезија могла, престано водећи рачуна о ограничениости свог језичког бића, да досегне поклапање говора и света, речи и ствари. Тај метафизички идеал следе још најмање двојица из поменутог групе „транссимболистичких” песника — Војислав Карановић и Ненад Шапоња, обојица додуше са скептичким закључцима.

Описане *промене* које указују на то да је песник *Краљевских објашњења* желео и морао да искорачи из једног модела пре него што се овај скрути у шаблон, није увек лако препознати, јер Јеленковић је у двема тачкама остао доследан свом досадашњем начину певања (зато и говоримо о променама а не о преокрету). Прво, свесној производњи не-

јасноћа у тексту које треба да заведу читаоца, да га омаме и ушушкају у високо естетизовани ромор песме која звучи и пре него што почне да значи, и друго, осетљивој, беспомоћно усамљеној субјективности, као језгру сензација и говора, која из своје слабости црпе снагу да у великим тренуцима иступи са својим малим пророчанствима, која и не морају да се тичу никог осим ње, света којег њена песма види, и нас, који ту песму читамо, жељни да истражимо *relief* тог, можда ипак заједничког, света.